

LAW AND INTERNATIONAL LAW

Право війни – актуальна правова парадигма, зумовлена сучасними викликами

Боброва Юлія Юріївна¹

¹ докторка юридичних наук, доцентка кафедри міжнародного права;
Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»; Україна

Криза Міжнародного гуманітарного права, яка спостерігається в ході збройних конфліктів кінця ХХ – початку ХХІ сторіччя, викликана перш за все глобальним розвитком світу та зміною характеру протистоянь між державами. Це, у свою чергу, призвело до того, що міжнародні безпекові організації (ООН, ОБСЄ та інші) виявилися недієвими у запобіганні воєнних конфліктів та розв'язанні суперечок між країнами мирним дипломатичним шляхом. На жаль, ми це бачимо на прикладі нашої держави, яка потерпає від широкомасштабної агресії з боку російської федерації.

Росія ще з 2014 року веде війну проти України. Разом з тим, нічим не виправдана агресія, розпочата нею 24 лютого 2022 року є грубим порушенням Статуту ООН та основоположних норм міжнародного права. Не зважаючи на значні зусилля світової спільноти, запобігти агресії чи припинити протиправну поведінку РФ до сьогодні так і не вдається.

На наше переконання, це пов'язане з тим, що норми міжнародного права, прийняті за результатами Першої і Другої світових воєн, які й повинні були б запобігати збройним конфліктам, тривалий час не зазнавали змін та не «модернізувалися», а тому вони не можуть впливати на державу-агресора і заставити її відмовитись від застосування воєнної сили по відношенню до інших [1].

Сьогодні ми спостерігаємо як практично все світове співтовариство безуспішно намагається допомогти Україні віднайти шляхи виходу із кризи, в якій ми опинилися і яка викликана протиправною агресивною поведінкою сусідньої держави, однак, впевнені, що позитивного результату у цьому питанні ми зможемо досягнути саме активними спільними

LAW AND INTERNATIONAL LAW

зусиллями усіх передових демократичних країн світу.

Відповідну кризу переживає і національне законодавство, в силу того, що Україна, так само як і все світове співтовариство, виявилися неготовими до тих правових проблем, які виникли внаслідок збройної агресії РФ [2].

Ми бачимо, що яким би не був важким кожен день нашої боротьби проти російського агресора – ми українці пристосовуємося до всіх тих нововведень, що привнесла нам війна, а отже, трансформації потребує і механізм регулювання змін у суспільних відносинах, що виникли внаслідок широкомасштабного вторгнення РФ. Тому можемо говорити про виникнення «ПРАВА ВІЙНИ» як сукупності правових норм, що регулюють закони, правила і звичаї ведення війни, порядок застосування воєнної сили в сучасних умовах та спрямовані на обмеження негативних її наслідків: правових, економічних, соціальних, гуманітарних тощо і ґрунтуються на принципах міжнародного гуманітарного права, з урахуванням особливостей їх застосування під час сучасної російсько-української війни.

Дефініція поняття «права війни», наведена нами вище пропонується вперше в сучасній правовій науці України.

Право війни відрізняється від міжнародного гуманітарного права, яке є сукупність норм права, що регулюють правила, закони і звичаї ведення війни та спрямовані на обмеження негативних гуманітарних наслідків збройного конфлікту. Його основу складають Гаазькі конвенції 1899 та 1907 років; Женевські конвенції 1949 року та протоколи до них.

Не тотожне право війни і з військовим правом, яке є сукупністю норм права, що регулюють суспільні відносини, пов'язані із організацією функціонування сектору безпеки і оборони держави в мирний час та особливий період, а також діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування у воєнний час, регулює порядок проходження військової служби у Збройних Силах України та інших, утворених відповідно до закону, військових формуваннях.

Різниться право війни і від воєнного права (у розумінні операційного права), яке є сукупністю норм міжнародного гуманітарного права, що регулюють порядок застосування військ (сил), озброєння і військової техніки в умовах воєнного (збройного) конфлікту, як правило, міжнародного характеру.

На сьогодні в Україні нормативне визначення воєнного права також відсутнє. Багато хто ототожнює його з операційним правом, яке регулює порядок застосуванням військ (сил), озброєння і військової техніки у ході миротворчих операцій за участі військовослужбовців Збройних Сил України поза межами

LAW AND INTERNATIONAL LAW

нашої держави (наприклад, у країнах колишньої Югославії, Іраку, Афганістані, Сьєра-Леоне, Судані, Конго, Лівані, Ліберії).

Все вищенаведене обумовило створення Центру дослідження права війни на базі Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет». Ця ініціатива була підтримана Радою національної безпеки і оборони України та реалізована у форматі платформи для проведення наукових досліджень соціально-економічних та воєнних аспектів застосування військ (сил), озброєння і військової техніки у ході сучасних збройних конфліктів та російсько-української війни; розробки концепції права війни в Україні на базі норм міжнародного гуманітарного права, з урахуванням існуючого досвіду цієї війни.

Місцем для створення Центру дослідження права війни обрано Ужгородський національний університет як вищий навчальний заклад із бездоганною науковою репутацією, великою кількістю міжнародних зав'язків та співпрацею із міжнародними вузами. Беззаперечним є також факт його місцезнаходження станом на сьогодні зможе забезпечити проведення офлайн комплексу всіх необхідних наукових заходів: конференцій, експертних обговорень, круглих столів тощо.

Принагідно, хочемо повідомити, що 17 лютого 2023 року Центром дослідження права війни організовано та проведено експертне обговорення на тему «Право війни як актуальна правова категорія, зумовлена сучасними викликами збройної агресії російської федерації проти України». У експертному обговоренні взяли участь провідні українські науковці, а також наші колеги і партнери зі США, Чехії, Словаччини.

Метою заходу було напрацювання напрямків, в яких повинні діяти правознавці України в умовах війни з РФ та координація подальших спільних дій.

З вітальним словом та підтримкою створення Центру дослідження прав війни виступили перший заступник Секретаря Ради національної безпеки і оборони Руслан Хомчак та проректор з наукової роботи УжНУ Іван Миронюк.

Ідею створення Центру підтримали також провідні українці науковці, зокрема: академіки Національної академії правових наук України: Наталія Оніщенко, Володимир Устименко та Анатолій Селіванов, які виступили у ході експертного обговорення із доповідями.

Таким чином, сьогоднішня криза, викликана збройною агресією РФ проти України практично у всіх сферах суспільного життя зумовлює необхідність трансформації їх правового

LAW AND INTERNATIONAL LAW

регулювання з урахуванням нових викликів, при цьому саме право війни як нова правова категорія забезпечить в цих умовах нормативну основу для подолання негативних наслідків війни.

References:

- [1] Боброва Ю.Ю. До питання необхідності імплементації норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство. *Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень* : матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Хмельницький, 27 січня 2023 року). Хмельницький, 2023. С. 143–145.
- [2] Боброва Ю.Ю. Проблемні питання процесуально-правового механізму документування воєнних злочинів в Україні: реалії та перспективи. *Безпековий сектор держави: вітчизняний досвід та кращі міжнародні практики* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 5 грудня – 15 січня 2023 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 20–23.